

18.8.2004

881/4/02

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia

VIIVÄSTYS ESITUTKINTAPÖYTÄKIRJAN TOIMITTAMISESSA JA ILMAISUKIELLON ANTAMINEN ESITUTKINNAN PÄÄTTYMISEN JÄLKEEN

1
KANTELU

Kantelija (A) arvosteli 28.3.2002 päivätyssä kirjeessään Järvenpään kihlakunnan poliisilaitoksen menettelyä esitutkintapöytäkirjan toimittamiseen liittyvässä asiassa. Hän katsoi, että poliisi ei toimittanut hänelle avustettavaansa koskevaa esitutkintapöytäkirjaa kohtuulliseksi katsottavassa ajassa.

- - -

3
RATKAISU

Katson Järvenpään kihlakunnan poliisilaitoksen menetelleen virheellisesti siinä, että esitutkintapöytäkirjan toimittaminen kantelijalle kesti perusteettoman kauan ilman hyväksyttäväksi katsottavaa syytä.

Perustelen ratkaisuani seuraavasti.

Oikeusohjeet

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan hakijalla, valittajalla sekä muulla, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee (asianosainen), on oikeus saada asiaa käsittelevältä tai käsitelleeltä viranomaiselta tieto muunkin kuin julkisen asiakirjan sisällöstä, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Lainkohdan 2 momentin 2 kohdan mukaan asianosaisella, hänen edustajallaan ja avustajallaan ei ole edellä 1 momentissa tarkoitettua oikeutta esitutkinnassa ja poliisitutkinnassa esitettyyn tai laadittuun asiakirjaan ennen tutkinnan lopettamista, jos tiedon antamisesta aiheutuisi haittaa asian selvittämiselle.

Virkamieslain 14 §:n mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 b kohdan mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus saada riittävästi aikaa ja edellytykset valmistella puolustustaan.

Esitutkintalain (ETL) 11 §:n mukaan asianosaisella on oikeus saada tietoonsa, mitä esitutkinnassa on käynyt ilmi, niin pian kuin siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi.

ETL 48 §:n 1 momentin mukaan jos esitutkinnassa läsnä olevalle henkilölle ilmaistaan muita kuin häntä itseään tai hänen päämiestään koskevia, tutkintaan liittyviä seikkoja, jotka eivät ennestään ole hänen tiedossaan, tutkinnanjohtaja voi kieltää häntä ilmaisemasta niitä sivullisille esitutkinnan aikana. Edellytyksenä kiellon antamiselle on, että tällaisten seikkojen ilmitulo tutkinnan aikana voi vaikeuttaa rikoksen selvittämistä taikka aiheuttaa asianosaisille tai muille vahinkoa tai haittaa. Kielto voidaan antaa asianosaisen edustajalle ja avustajalle silloinkin, kun hän ei ole ollut läsnä tutkinnassa. Kielto on voimassa enintään kolme kuukautta kerrallaan.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 21 §:n mukaan ETL 48 §:n 1 momentissa tarkoitettu kieltäminen on annettava saajalleen kirjallisena todisteellisesti tiedoksi. Kiellossa on mainittava ne seikat, joita asianomaista kielletään ilmaisemasta, kiellon voimassaoloaika sekä seuraukset kiellon rikkomisesta.

Tapahtumat

Kantelija oli ennakolta 1.2.2002 tilannut faksilla Järvenpään kihlakunnan poliisilaitokselta avustettavaansa koskevan esitutkintapöytäkirjan. Kantelija kuuli syyttäjältä vangitsemiskäsittelyn yhteydessä 11.3.2002, että esitutkinta oli jo päättynyt ja esitutkintapöytäkirja oli valmistunut 27.2.2002. Tämän jälkeen kantelija uudisti asiakirjatilauksensa 14.3. ja 21.3.2002 lähettämällä fakseilla. Poliisi toimitti esitutkintapöytäkirjan hänelle 28.3.2002. Pääkäsittely asiassa toimitettiin Tuusulan käräjäoikeudessa 9.4.2002.

Selvitys

Selvityksen mukaan tapaus liittyi laajempaan huumausaineiden levitystä koskevaan kokonaisuuteen ja asiaan liittyen oli laadittu yhteensä 23 esitutkintapöytäkirjaa. Asiakirjojen lähettämisen asianosaisille hoiti tutkintasihteerinä koko tutkinnan ajan toiminut B, joka tunsisi asiakirjatuotannon parhaiten. B oli vuosilomalla 11. – 20.3.2002. Tutkinnanjohtaja komisario C oli määrännyt, että B:n loman aikana ei lähetetä muita kuin hänen tai tutkijan kanssa läpikäytyjä asiakirjoja, koska kyseessä oli laaja asiakokonaisuus ja riskit virheiden tapahtumiseen pöytäkirjoja eri asianosaisille lähetettäessä olivat suuret.

Selvityksen mukaan kukaan juttuun liittyvä avustaja tai asianosainen ei ollut saanut esitutkintapöytäkirjaa, ennen kuin olivat allekirjoittaneet ETL 48 §:n mukaisen ilmaisukiellon. Selvityksen mukaan B oli yrittänyt tavoittaa kantelijaa puhelimitse useaan otteeseen sopiakseen ilmaisukiellosta ennen kuin sai häneen yhteyden 25.3.2002. Ilmaisukielloa perusteltiin sillä, että liian aikaisin sivullisten tietoon tulleiden seikkojen olisi katsottu todennäköisesti aiheuttavan asianosaisille haittaa tai vahinkoa. Selvityksen mukaan tutkinta oli lisäksi osittain kesken ja esitutkintapöytäkirjasta ilmeni keskeneräisiin juttuihin liittyviä tietoja.

Pöytäkirja toimitettiin kantelijalle lähes samaan aikaan kuin muidenkin avustajille. Viivettä esitutkintapöytäkirjan toimittamisessa aiheutti se, että kantelijan kanssa ei pystytty sopimaan ilmaisukiellon tiedoksiannosta. Selvityksen mukaan jutun laajuus ja siitä aiheutunut ylimääräinen työmäärä, johon ei heikon työtilanteen johdosta ollut mahdollista irrottaa muita henkilöitä, sekä B:n vuosiloma aiheuttivat myös osaltaan viivettä kaikkien pöytäkirjajäljennösten lähettämässä.

Selvityksen mukaan tutkittavana olevassa asiassa oli kyse järjestytyneestä huumausaineiden välittämisestä, jonka yhteydessä on asiaan osallistuneilla aina konkreettinen henkeen tai terveyteen kohdistuva uhka. Tarkoitus ei ollut vaikeuttaa asianosaisten tai heidän avustajiensa toimintaa, vaan vähentää ja estää asianosaisille tapahtuvaa vahinkoa ja haittaa.

Kannanotto

Säännösten mukaan asianosaisella on oikeus saada haltuunsa esitutkintapöytäkirja tutkinnan valmistumisen jälkeen ja asiakirja on toimitettava hänelle viivytyksettä. Tapauksessa poliisi toimitti esitutkintapöytäkirja kantelijalle kuukauden kuluttua sen valmistumisen jälkeen. Asiassa on kyse siitä, onko asiakirjan toimittamisessa menetelty säännösten edellyttämällä tavalla.

Rikoksesta epäillyn oikeusturvan kannalta on tärkeää, että hän saa tietoonsa esitutkinnassa ilmi tulleet seikat niin ajoissa, että hän voi kunnolla valmistautua oikeudenkäyntiin. Tapauksessa kantelija sai esitutkinta-asiakirjat haltuunsa 12 päivää ennen asian pääkäsittelyn alkamista kärjäoikeudessa. Tapauksessa oli kyse vangitun jutusta, joten poliisin on täytynyt olla tietoinen siitä, että asian tuomioistuinkäsittely voi alkaa nopeastikin esitutkinnan valmistuttua. Lisäksi vangitun asiassa avustajan ja epäillyn tapaamisen järjestäminen ei voi tapahtua niin joutuisasti kuin vapaudessa olevan päämiehen tapaaminen.

Poliisin harkintavallassa on päättää siitä, miten asiakirjojen toimittaminen käytännössä järjestetään. Minulla ei ole aihetta epäillä sitä, että asiakokonaisuuden laajuuden ja virheiden välttämisen vuoksi tapauksessa ei olisi ollut perusteltua keskittää asiakirjojen lähettämistä tutkintasihteeri B:lle. Mielestäni on kuitenkin tulkinnanvaraista, miten paljon tällaisessa tilanteessa voidaan kiinnittää huomiota kyseisen henkilön vuosiloman pitämiseen ja poliisilaitoksen vaikeaan työtilanteeseen perusteena asiakirjojen lähettämisen viivästymiselle. Vuosilomaan ei voida pitää sillä tavalla yllätyksellisenä seikkana, jota ei voitaisi etukäteen ottaa huomioon tehtävien hoitamista suunniteltaessa. Asiassa on lisäksi huomioitava, että tapauksen esitutkintapöytäkirja oli valmistunut 12 päivää ennen B:n loman alkamista.

Selvityksen mukaan viivettä asiakirjan toimittamisessa aiheutti se, että kantelijan kanssa ei pystytty sopimaan ilmaisukiellon tiedoksiannosta. Esitutkintapöytäkirjan lähettämistä on siten osaltaan viivyttänyt se, että kantelijalta ja muidenkin syytettyjen avustajilta on vaadittu ETL 48 §:n mukaisen ilmaisukiellon tiedoksisaannin vahvistamista edellytyksenä esitutkintapöytäkirjojen toimittamiselle.

Käsitykseni mukaan on kyseenalaista, onko tapauksessa ollut perusteita antaa kantelijalle ETL 48 §:n mukainen ilmaisukielto. Säännöksen mukaan ilmaisukiellolla voidaan kieltää henkilöä ilmaisemasta tiettyjä asioita esitutkinnan aikana ja tapauksessa kantelijan avustettavaa koskeva esitutkinta oli jo valmistunut.

ETL 48 § sai nykyisen muotonsa lakivaliokunnan (LaVM n:o 9/1985, s.9) esittämien muutosten jälkeen. Hallituksen esityksessä (HE 14/1985, s. 41 ja 91) pykälän sanamuodoksi esitettiin, että "tutkinnanjohtajalla ja tutkijalla on oikeus määrätä, sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädetään, ettei tutkinnassa ilmi tulleita seikkoja saa ilmaista sivulliselle". Esityksen perusteluiden mukaan kiello olisi voinut olla voimassa senkin jälkeen, kun sen saajalle on annettu jäljennöksiä esitutkinta-asiakirjoista. Lakivaliokunta katsoi kuitenkin, että viranomaisen toimivallan tällaisessa asiassa tulee ilmetä suoraan laista, eikä sitä voida jättää asetuksen väraan. Tämän vuoksi valiokunta ehdotti, että asetukseen aiottu tunnusmerkistö kirjoitetaan py-

kälän 1 momenttiin. Valiokunnan esityksen mukaisesti ilmaisukiellon antamisen edellytykset on kattavasti säännelty pykälässä.

ETL 48 §:ssä on yksityiskohtaisesti säännelty ilmaisukiellon asettamisen edellytykset. Pidän sinällään ymmärrettävänä selvityksessä ilmenevää huolta siitä, että esitutkintapöytäkirjoista ilmenevä tieb voisi liian aikaisin sivullisten tai muiden epäiltyjen tietoon tullessaan aiheuttaa asianosaisille haittaa tai vaarantaa heidän turvallisuuttaan. ETL 48 § ei kuitenkaan mahdollista ilmaisukiellon antamista esitutkinnan valmistumisen jälkeen, joten kyseisillä perusteilla ei ole merkitystä menettelyn asianmukaisuutta arvioitaessa.

Selvityksen mukaan kyseisessä esitutkintapöytäkirjassa olisi ollut myös muita vielä kesken-eräisiä juttuja koskevia tietoja. Asiassa on siten kyse myös siitä, voidaanko ETL 48 §:n mukainen ilmaisukielto asettaa tapauksessa, jossa päätyneeseen esitutkintaan liittyvien tietojen julkitulo voisi vaikeuttaa keskeneräisen jutun esitutkintaa.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto katsoi lausunnossaan, että ETL 48 § tarkoittanee lähtökoh- taisesti yksittäistä esitutkintaa, jonka ajan kieltä on voimassa, kuitenkin enintään kolme kuu- kautta kerrallaan. Lausunnossa pidettiin tulkinnanvaraisena voidaanko säännöstä soveltaa koskemaan muiden, päätyneeseen esitutkintaan liittyvien rikosasioiden esitutkintaa.

Käsitykseni mukaan on kyseenalaista, voidaanko ETL 48 §:n mukainen ilmaisukielto vastoin lain nimenomaista sanamuotoa antaa asianosaiselle tai hänen avustajalleen esitutkinnan päättymisen jälkeen, mikäli esitutkintapöytäkirjasta ilmeni tietoja, joiden ilmitulo voisi vaikeut- taa keskeneräisen rikosasian selvittämistä. Mielestäni säännöksen sanamuoto tai muutkaan seikat eivät puolla näin laajaa tulkintaa ilmaisukiellon käyttöalasta. Näin siitä huolimatta, että edellä kerrotun eduskuntakäsittelyssä tehdyn muutoksen yhteydessä ei ole perusteltu nimen- omaisesti, miksi rajoituksen haluttiin koskevan vain esitutkinnan aikaa.

Kokonaan toinen asia on, pitäisikö ilmaisukiellon käyttöalan olla nykyistä laajempi. Havaintoje- ni mukaan esitutkintakokonaisuuksien muodostamiseen ja siten myös esitutkintapöytäkirjojen kokoamiseen vaikuttavat hyvin paljon muut kuin ilmaisukieltoihin vaikuttavat seikat, kuten tar- koituksenmukaisten oikeudenkäyntikokonaisuuksien muodostaminen. Voi olla, että esitutkinta- lain säättämisen jälkeen oikeudenkäyntimenettelyssä tai rikollisuuden kuvassa tapahtuneet muutokset, kuten rikollisten organisoituminen, antaisivat aiheen harkita säännöksen sovelta- misalaa uudelleen. Asian selvittäminen ei kuitenkaan kuulu laillisuusvalvojan tehtäviin.

Sisäasiainministeriön poliisiosaston lausunnossa todettiin myös, että säännöksiä siitä, että kiellon tiedoksianto voitaisiin asettaa esitutkintapöytäkirjan antamisen edellytykseksi, ei ole. Lausunnossa katsottiin, että esitutkintapöytäkirjan toimittamisen edellytykseksi ei ole siten mahdollista asettaa tällaista ehtoa, vaan pöytäkirja on toimitettava sitä pyytäneelle epäillyn avustajalle viipymättä. Yhdyn käsitykseen, että esitutkintapöytäkirjan toimittamisen edellytyk- seksi asianosaiselle tai tämän avustajalle ei voida asettaa ilmaisukiellon tiedoksiantoa. Esitu- kintapöytäkirjan toimittamisen viipymistä ei voida siten perustella sillä, että kantajalle ei saatu aikaisemmin annettua tiedoksi ilmaisukieltoa.

Käsitykseni mukaan selvityksessä esitetyt perusteet huomioiden ei voida katsoa, että esitu- kintapöytäkirjan toimittamisessa kantelijalle olisi menetelty säännösten edellyttämällä tavalla ja että asiakirja olisi toimitettu hänelle viivytyksettä.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsityksen menettelyn virheellisyydestä Järvenpään kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikön ja komisario D:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lisäksi kiinnitän sisäasiainministeriön poliisiosaston huomiota ETL 48 §:n soveltamisalasta lausumaani, missä tarkoituksessa lähetän päätökseni tiedoksi ministeriön poliisiosastolle.

Kirjeen liitteet palautetaan ohessa.